

ไพล

ชื่อวิทยาศาสตร์ Zingiber montanum (J.Koenig) Link ex A.Dietr.

ชื่อวงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่อสามัญ Phlai, Cassumunar ginger, Bengal root

ชื่ออื่นๆ ปูลอย ปุเลย (ภาคเหนือ) ปุขมื่น มั่นสะล่าง (ไทยใหญ่-แม่ฮ่องสอน) ว่านไฟ (ภาคกลาง) ว่านปอบ (ภาคอีสาน) ไพลเหลือง

ถิ่นกำเนิด เอเชียแถบประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ เขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในไทยนั้นพบได้ทั่วทุกภาคของประเทศ แต่นิยมปลูกกันมากในแถบจังหวัด กาญจนบุรี, สุพรรณบุรี, ปราจีนบุรี และสระแก้ว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูง 0.7-1.5 ม. มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า เปลือกสีน้ำตาลแกมเหลือง เหง้าสดมีเนื้อในสีเหลืองถึงเหลืองแกมเขียว ฉ่ำน้ำ มีกลิ่นหอมเฉพาะ ทางเหนือหรือลำต้นเทียมขึ้นเป็นกอ ประกอบด้วยกาบหรือโคนใบหุ้มซ้อนกันเป็นลำกลม สีเขียวเข้ม โคนกาบสีแดง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกระนาบเดียว รูปขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 3.5-5.5 ซม. ยาว 18-35 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมน หรือเว้ารูปหัวใจ ผิวใบเรียบขอบใบเรียบ ไม่มีก้านใบ มีขนนุ่มที่เส้นกลางใบด้านท้องใบ แผ่นใบบาง หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีอ่อนกว่า กาบใบมีลื่นใบ ดอกช่อเชิงลด รูปไข่หรือยาวรี หรือรูปกระสวย แทงจากเหง้าใต้ดิน ดอก กว้าง 4-5 ซม. ยาว 7-15 ซม. ก้านช่อดอกยาว 15-30 ซม. ใบประดับจำนวนมากเรียงตัวเป็นระเบียบซ้อนกันแน่นคล้ายเกล็ดปลา มีขนประปราย ข้างในใบประดับมีดอกย่อย 1 ดอก กลีบดอกเป็นหลอดเชื่อมติดกัน หลอดยาว 2.5 ซม. ส่วนปลายมี 3 กลีบ สีเหลืองนวล กลีบดอกบอบบาง เกสรเพศผู้ส่วนเป็นกลีบมี 3 หยัก สีขาวนวล หยักกลางขนาดใหญ่เป็นกลีบปาก รูปเกือบกลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันมีสีเหลืองอมขาว เกสรเพศเมีย ยอดเกสรที่ส่วนปลายมีขนละเอียดสีขาว รังไข่ ค่อนข้างแบน มีขน ผลเป็นผลแห้ง รูปทรงกลม ขนาดเล็ก แก่แตก 3 พู เมล็ดรูปไข่กลม ผิวเป็นมัน สีดำ มีเมล็ดจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์

- เหง้า ให้สีเหลืองสำหรับย้อมผ้า